

Ευτύχης Μπιτσάκης Η πέτρα του Σίσυφου*

Ιδού ένα πρώτο, φαινομενικά παράδοξο, των πρόσφατων εκλογών: η κρίση και η λαϊκή δυσαρέσκεια μεταφράστηκαν σε 86,5% των ψήφων υπέρ των δύο μεγάλων κομμάτων. Το γιατί θα το εξετάσουμε παρακάτω. Επίσης, ένα άλλο χαρακτηριστικό των πρόσφατων εκλογών ήταν η απουσία οποιασδήποτε σοβαρής συζήτησης των προβλημάτων της ελληνικής κοινωνίας από τα δύο μεγάλα κόμματα. Ενώ οι αρχηγοί και των δύο θεωρούσαν γεγονός ιστορικής σημασίας την είσοδο «μας» στην ΟΝΕ, αρκέστηκαν να διεκδικούν ο καθένας για τον εαυτό του την ικανότητα της αποτελεσματικότερης εκπροσώπησης στην αμφικτιονία των διεθνικών μεγαθρίων. Για το τι μας αναμένει στη μετα-ΟΝΕ εποχή, δεν ειπώθηκε λέξη. Το ίδιο δεν ειπώθηκε τίποτα ουσιαστικό για την κρίση της ελληνικής κοινωνίας, για την κρίση της ελληνικής οικονομίας και για την τύχη της στα πλαίσια της ΕΕ. Ειδικότερα αποφεύχθηκε κάθε αναφορά σε ένα από τα βασικά, αν όχι το βασικό σημερινό πρόβλημα: στο γιγαντισμό της πρωτεύουσας και στην αντίστοιχη παρακμή της υπαίθρου με όσα αυτή η πραγματικότητα συνεπάγεται: νέφος, άλτο συγκοινωνιακό, ανεργία, αφόρητες συνθήκες ζωής στις

τομεντένιες πολυκατοικίες, κρίση πολιτισμικών μορφών και αξιών και, αντίστροφα, πληθυσμιακός και οικονομικός μαρασμός της υπαίθρου και σάρωμα ενός αυθεντικού λαϊκού πολιτισμού που έδινε νόημα στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.

Ένα δεύτερο, ουσιαστικά νέο στοιχείο αυτών των εκλογών, είναι ότι φάνηκε πλέον καθαρά η μετάλλαξη του ΠΑΣΟΚ, από ριζοσπαστικό κίνημα, σε δεύτερο κόμμα της αστικής τάξης. Σε κόμμα που άσκησε και που θα ασκήσει με συνέπεια μια νεοφιλελεύθερη πολιτική, σύμφωνα με τις εντολές της ΕΕ και τις ανάγκες του ελληνικού καπιταλισμού.

Και τώρα ερχόμαστε στο φαινομενικά παράδοξο εκλογικό αποτέλεσμα.

Το ΠΑΣΟΚ, με την ατέρμονη πολιτική λιτότητας, με το χειρισμό των «εθνικών» θεμάτων κ.λπ., είχε εξοργίσει μεγάλο μέρος της κοινωνικής του βάσης. Το γεγονός αυτό το εκμεταλλεύθηκε η ΝΔ και θέλησε να δείξει ένα φιλολαϊκό πρόσωπο. Εν τούτοις, πίσω από τα χαζά χαμόγελα του κ. Καραμανλή, δεν ήταν δύσκολο να διακρίνει κανείς το γηραίο πρόσωπο της αρπακτικής Δεξιάς. Η ΝΔ, εξάλλου, αντιφάσκοντας με το φθηνό λαϊκισμό της, παρουσιαζόταν ως

---

* Στο σημερινό σχόλιο ενσωματώθηκε ένα κείμενο που δημοσιεύτηκε, με τον ίδιο τίτλο, στην εφημερίδα Τα Νέα, στις 13 Απριλίου.

ο πλέον αποτελεσματικός πρωταγωνιστής των ιδιωτικοποιήσεων και της αποικοδόμησής του «κράτους πρόνοιας».

Θα περιμένε κανείς, συνεπώς, την κατάδίκη και των δυο κομμάτων από τις «λαϊκές μάξες». Όμως, αντίθετα με μια τέτοια οικονομίστικη πρόβλεψη, τα δυο αστικά κόμματα συγκέντρωσαν το 86,5% των ψήφων. Η ΝΔ είδε το ποσοστό της να αυξάνεται κατά 4,5%, το ΠΑΣΟΚ κατά 2%, ενώ αντίστοιχες ήταν οι απώλειες του ΔΗΚΚΙ και του ΣΥΝ. Το ΠΑΣΟΚ διαθέτει συνεπώς άνετη πλειοψηφία για να εφαρμόσει, ως «εντολοδόχος του λαού», τη νεοφιλελεύθερη αντιλαϊκή πολιτική του.

Ποια πολιτική; Ο κ. Σημίτης έδωσε άφθονες υποσχέσεις. Ανέλαβε δεσμεύσεις. Δήλωνε ότι έχει «ένα όραμα». (Κατά την ταπεινή μου γνώμη, οράματα έχουν οι προφήτες, οι μάγοι, τα μέντιουμ και οι καφετζούδες. Αλλά αυτό είναι μια άλλη ιστορία). Δεν έχω κανένα λόγο να αμφισβητήσω τις αγαθές προθέσεις του κ. Σημίτη. Αλλά τόσο αυτός όσο και βασικοί συνεργάτες του δεν έκρυψαν τη γοητεία που τους ασκεί η «αγορά», καθώς και την πρόθεσή τους να ολοκληρώσουν την κατεδάφιση του κρατικού τομέα της οικονομίας. Έτσι, π.χ., ο κ. Χριστοδουλάκης μας συνιστά να αφήσουμε κατά μέρος τους υπερβολικούς φόβους περί κυριαρχίας των δυνάμεων της αγοράς. Ο κ. Παπαντωνίου υπόσχεται «απελευθέρωση των αγορών», τοποθέτηση στρατηγικού εταιρίου στον ΟΤΕ, δηλαδή ολοκλήρωση της ιδιωτικοποίησης αυτού του τεράστιου και κερδοφόρου οργανισμού, μεταρρύθμιση του Εθνικού Συστήματος Υγείας, δηλαδή μετατροπή των νοσοκομείων σε ανώνυμες εταιρείες κ.λπ. (Το ΕΣΥ θα δείξει, κατά τον κ. Χριστοδουλάκη, τα πλεονεκτήματά του, «αν επικρατήσουν πραγματικοί όροι αγοράς» — ο νόων νοεΐτω!).

Αυτά από τη μελλοντική μας κυβέρνηση, που δεν έκρυψε τη νεοφιλελεύθερη πολιτική της — απλώς την εξωράισε με άφθονες, δωρεάν υποσχέσεις και δεσμεύσεις. Και δίπλα από την κυβέρνηση, οι εκπρόσωποι του «φιλολαϊκού» μεγάλου κεφαλαίου. Διαβάζουμε λοιπόν: «Το Χρηματιστήριο δίνει ψήφο εμπιστοσύνης στην κυβέρνηση». (Και ο κ. Χριστόδουλος «ραίνει την αίθουσα του Χρηματιστηρίου και εξορκίζει την κρίση» — σε ποιο «μετα-καπιταλιστικό» Μεσαίωνα ζούμε στ' αλήθεια;). Τρεχοπετάμενος και ο κ. Στράτος (των Ελλήνων βιομηχάνων) έδωσε ήδη από τη Δευτέρα βράδυ «γραμμή» στην κυβέρνηση, ενώ το ελληνοπρεπές *Money* συνιστούσε «συναίνεση για αποκρατικοποιήσεις». Και φυσικά, από τη χορεία των συμβούλων δεν έλειψε και η ΕΕ, η οποία συνιστά, τι άλλο; «Επιτάχυνση των ιδιωτικοποιήσεων».

Η πορεία της χώρας, είτε με ΝΔ είτε με ΠΑΣΟΚ, ήταν προδιαγεγραμμένη για όποιον είχε μάτια για να δει και ώτα για να ακούει: Ιδιωτικοποίηση του ΟΤΕ, της ΔΕΗ, της Ολυμπιακής, των ΔΕΚΟ κ.λπ. «Μετοχοποίηση» των νοσοκομείων. Μετάλλαξη της παιδείας σε χώρο παραγωγής «απασχολήσιμων». Υποβάθμιση της τιμής των αγροτικών προϊόντων, διαιωνιζόμενη κρίση της γεωργικής παραγωγής, περαιτέρω ερήμωση της υπαίθρου και περαιτέρω γιγαντισμός της ανθρωποφάγας πρωτεύουσας. Στη μετα-ONE εποχή θα ζήσουμε «ακόμα χειρότερες μέρες», επειδή μπήκαμε μεν, πρέπει να παραμείνουμε δε. Χάριν της κεφαλαιοκρατικής ευημερίας.

Αν λοιπόν κάπως έτσι προδιαγράφεται το μέλλον μας, τότε γιατί η συντριπτική πλειοψηφία (αγρότες, εργάτες, μισθοδότες, άνεργοι, συνταξιούχοι) ψήφισε εναντίον των συμφερόντων της; Μια πρώτη προσέγγιση στο ερώτημα θα αναδείκνυε τη

φενάκη της δημοκρατίας μας: Το ρόλο των ΜΜΕ υπέρ των μεγάλων κομμάτων και τα κολοσσιαία ποσά που διέθεσαν οι υποψήφιοί τους, σε αντίθεση με τα μηδαμινά μέσα των τριών μικρών κομμάτων και τα ανύπαρκτα της ριζοσπαστικής Αριστεράς. Επίσης ένα μικρό ποσοστό ψήφισε υπέρ της ΝΔ αγανακτισμένο από την πολιτική του ΠΑΣΟΚ, ενώ, αντίστροφα, ένα ποσοστό αριστερών ψήφισε ΠΑΣΟΚ, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι εγκρίνει την πολιτική του, αλλά για να αποφευχθεί (κατά τη γνώμη του) το μεγαλύτερο κακό: η ΝΔ. Και βέβαια ένα ποσοστό κερδήθηκε με ρουσφέτια, με υποσχέσεις για ρουσφέτια, με εξαγορά, ακόμα και εξαιτίας της ψυχολογίας της χαμένης ψήφου. Τέλος, η πολυδιάσπαση της Αριστεράς καθόρισε, ως ένα βαθμό, το ποσοστό της αποδοχής της. Το 86,5% δεν αντιστοιχεί ακριβώς στις διαθέσεις του εκλογικού σώματος. Εν τούτοις η συντηρητική μετατόπιση είναι αναμφισβήτητη. Και προφανώς, δεν πρέπει να αγνοήσουμε τις αλλαγές που επήλθαν στην ελληνική κοινωνία κατά τις τελευταίες δεκαετίες: τη μικροαστικοποίηση και την αστικοποίηση ενός μέρους του πληθυσμού και την αντίστοιχη αύξηση της οικονομικής αντίθεσης ανάμεσα στα προνομιούχα στρώματα και τους μισθωτούς και τη φτωχή αγροτιά (πάνω από δύο εκατομμύρια Έλληνες ζουν κάτω από το όριο φτώχειας). Φαίνεται όμως ότι και τα θύματα της «ανάπτυξης» και του «εκσυγχρονισμού» ψήφισαν κατά μεγάλο ποσοστό υπέρ των κομμάτων της αστικής τάξης.

Οι προηγούμενοι παράγοντες συνέβαλαν στη διαμόρφωση του εκλογικού αποτελέσματος. Αν όμως θελήσουμε να δούμε βαθύτερα, τότε θα διαπιστώσουμε το βαθμό ιδεολογικής και πολιτιστικής αλλοτρίωσης του ελληνικού λαού. Ποιες θα μπορούσαν να είναι οι αιτίες αυτής της αλλοτρίωσης;

Η ψευδής, φενακισμένη συνείδηση είναι εγγενές στοιχείο της αστικής κοινωνίας. Η ανεστραμμένη εικόνα της πραγματικότητας είναι η «κανονική» αντίληψη της κοινωνίας αυτής, η οποία εκκρίνει την πλαστή συνείδηση ως φυσιολογικό προϊόν. Η διαυγής συνείδηση των ταξικών σχέσεων δε διαμορφώνεται, κατά συνέπεια, αυτόματα. Το μεγαλύτερο κίνημα της «εθνικής» αντίστασης αμφισβήτησε το μονοπώλιο της αστικής ιδεολογίας. Η αντεπανάσταση και τα σφάλματα της Αριστεράς δεν επέτρεψαν τη διεύρυνση και το βάθος των πρώτων αυτών στοιχείων λαϊκής αυτογνωσίας. Και, παρά τη σχετική ηγεμονία της Αριστεράς στο χώρο κυρίως της τέχνης, αλλά και των ιδεών, στην περίοδο της ΕΔΑ, τα λαϊκά στρώματα έμειναν, και με ευθύνη της ίδιας ΕΔΑ, εν πολλοίς έξω από αυτή την αναγεννητική διαδικασία. Έτσι, το ριζοσπαστικό κίνημα της δεκαετίας του '70, μετά την πτώση της δικτατορίας, ευρύ και λαϊκό, δεν είχε το απαιτούμενο κοινωνικό βάθος.

Γιατί όμως το κίνημα αυτό υποβαθμίστηκε σε φθηνό λαϊκισμό για να καταλήξει στο σημερινό εκφυλισμό; Πέρα από το ρόλο των ΜΜΕ, των ιδεολογικών μηχανισμών του κράτους και τις αλλαγές της ελληνικής κοινωνίας, σημαντικός υπήρξε ο ρόλος της παραδοσιακής Αριστεράς. Ο Παπανδρέου έριξε το παραπλανητικό σύνθημα της Αλλαγής. Η ηγεσία της Αριστεράς, αντί να αντιτάξει την προοπτική ενός αυθεντικού σοσιαλισμού, ακολουθούσε, ασθμαίνοντας, με βασικό σύνθημα τον κενό νοήματος στόχο της «πραγματικής αλλαγής».

Η ελληνική Αριστερά δεν επεξεργάστηκε ποτέ ένα συγκεκριμένο και ρεαλιστικό πρόγραμμα μετασχηματισμού της ελληνικής κοινωνίας. Έτσι το ρωμαλέο λαϊκό κίνημα δεν απέκτησε ποτέ ρεαλιστική προοπτική και κοινωνικό βάθος. Η κατάρρευση

του σοσιαλιστικού στρατοπέδου έκανε ακόμα περισσότερο αναξιόπιστες τις ανεδαφικές και συντηρητικές προτάσεις της Αριστεράς. Οι κρίσεις και οι διασπάσεις του 1968, του 1989 και μετά, κατέστησαν ακόμα πιο αφερέγγυες τις δυο συνιστώσες της. Οι μικρές κινήσεις της ριζοσπαστικής Αριστεράς, τέλος, παρά τα μικρά βήματα και τη μη ενσωμάτωσή τους, δε βρήκαν τη δύναμη να ξεπεράσουν κριτικά τον εαυτό τους μέσα από μια διαδικασία συνεργασιών, θεωρητικής αντιπαράθεσης και σύ-

γκλισης, με στόχο τη συγκρότηση ενός αξιόμαχου πόλου.

Έτσι η κοινωνία μας οδεύει προς ένα δικομματισμό αμερικανικού τύπου. Και θα καταλήξουμε εκεί αν η πολυδιασπασμένη Αριστερά δε βρει τη δύναμη να υπερβεί τον εαυτό της συγκροτώντας, με δεδομένες τις διαφορές των συνιστωστών της, ένα μέτωπο αντίστασης στο νεοφιλελευθερισμό και ταυτόχρονα να προτείνει ένα ρεαλιστικό πρόγραμμα υπέρβασης της κεφαλαιοκρατικής κοινωνίας με ορίζοντα το σοσιαλισμό.